

Abbey at Wąchock” (283–290) i “The Cistercians in Małopolska and their Position in the Economy and Culture of Thirteenth-Century Poland” (291–298).

Knjiga završava popisom bibliografije “Bibliography” (299–332) i kazalom imena i naziva mjesta “Index” (333–347).

Vatroslav Siketić

Život i djelo kardinala Franje Kuharića, Tonči MATULIĆ – Ana BIOČIĆ – Branko MURIĆ (ur.), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2024., 654 str.

Zbornik radova *Život i djelo kardinala Franje Kuharića* plod je istoimenog znanstvenog simpozija održanog 1. i 2. srpnja 2022. godine u Nadbiskupijskom pastoralnom institutu u Zagrebu. Simpozij je planiran za 2020. godinu, ali je pandemija koronavirusa odgodila njegovo održavanje.

Na početku zbornika nalazi se ”Program simpozija *Život i djelo kardinala Franje Kuharića*“ (9–16). Slijede ”Predgovor“ (21–23) i ”Prigodni pozdravni govori na otvaranju i zatvaranju simpozija“ (27–37) – kardinala Josipa Bozanića, tadašnjeg nadbiskupa zagrebačkog, mons. Giorgia Lingue, apostolskog nuncija u RH, mons. Želimira Puljića, tadašnjeg zadarskog nadbiskupa i predsjednika HBK-a i prof. dr. sc. Josipa Šimunovića, koji je u trenutku održavanja simpozija obnašao dužnost dekana KBF-a Sveučilišta u Zagrebu. Središnji dio zbornika čine ”Prilozi“ (41–651) – ukupno 23 rada (šest izvornih znanstvenih radova, četiri prethodna priopćenja, devet preglednih znanstvenih radova, jedan stručni rad, dva izlaganja sa skupa i jedan rad bez kategorizacije). Na kraju su zbornika navedeni ”Suradnici recenzenti radova“ (652–654).

Anđelko Koščak u radu ”Zagrebački nadbiskup i kardinal Franjo Kuharić – kronološki pregled njegova života i pastirskoga služenja“ (41–71) kronološki prikazuje važne etape Kuharićeva života: djetinjstvo i školovanje, prezbiterstvo i župničku službu. Redom je opisan njegov angažman u obavljanju crkvenih službi: pomoćnog zagrebačkog biskupa, apostolskog administratora i nadbiskupa ordinarija, zagrebačkog nadbiskupa i kardinala. Istaknut je njegov doprinos uspostavi mira za vrijeme Domovinskog rata. U radu su predstavljene vjerničke osobine Franje Kuharića: pobožnost prema Blaženoj Djevici Mariji, vjernost Petrovu nasljedniku, otvorenost za susret s vjernicima, zauzimanje za hrvatsku samostalnost i ekumenska nastojanja.

Rad Stjepana Balobana ”Nadbiskup Franjo Kuharić kao crkveni i moralni autoritet u vremenu komunizma“ (73–96) prikazuje kako je Franjo Kuharić u razdoblju od 1945. do 1990. godine svojim životom i djelovanjem oblikovao crkveni i moralni autoritet, najprije kao svećenik, zatim kao pomoćni biskup, zagrebački nadbiskup i kardinal. Autor obrađuje važne trenutke Kuharićeva života: službu župnika (1945. – 1964.), razdoblje od imenovanja zagrebačkim pomoćnim biskupom do imenovanja zagrebačkim nadbiskupom (1964. – 1970.) i razdoblje od početka obnašanja službe zagrebačkog nadbiskupa do demokratskih promjena 1990. godine.

Juraj Batelja autor je rada "Sluga Božji Franjo Kuharić i blaženi Alojzije Stepinac" (97–132). U radu se analizira kako su ta dvojica zagrebačkih nadbiskupa i kardinala pridonijeli napretku zagrebačke Crkve i zajednički djelovali nastojeći očuvati jedinstvo Crkve u Jugoslaviji sa Svetom Stolicom. Hrabro su se suprotstavljali komunističkim pokušajima lomljenja unutarcrkvenog jedinstva i ostalim oblicima izvanjskog zarobljavanja Crkve. Pisma što su ih razmjenjivali Kuharić i Stepinac osebujno su svjedočanstvo jedinstva i snage Crkve u Hrvata. Autor zaključuje da su zagrebački nadbiskupi Franjo Kuharić i Alojzije Stepinac neumorno navješćali Božju riječ, imali živu i postojanu vjeru te bili svjesni ugroze koju je komunistička ideologija predstavljala za vjeru i hrvatski narod.

Miroslav Akmadža rad naslovljen "Nadbiskup Franjo Kuharić i komunistički režim (1970. – 1989.)" (133–164) započinje navođenjem razloga zbog kojih je Kuharić komunističkim vlastima bio nepoželjan i nepogodan za službu zagrebačkog nadbiskupa. Opisuje pogoršanje odnosa Crkve i države koje je uslijedilo poslije sloma Hrvatskog proljeća. Ističe važnost poslanice "Poruka javnosti", koju je Biskupska konferencija Jugoslavije uputila povodom donošenja novog Ustava SFRJ. U radu je posebno istaknuto Kuharićevo protivljenje nametanju ateizacije. Autor zatim analizira odnos nadbiskupa Kuharića i državnih vlasti uoči i nakon smrti Josipa Broza Tita te uoči pada komunizma.

Ana Biočić i Vatroslav Siketić potpisuju rad "'Žalosni Božić' 1971. – Hrvatsko proljeće u dnevniku (nad)biskupa Franje Kuharića" (165–193), koji temelje na arhivskoj građi, tj. dnevniku nadbiskupa Franje Kuharića i relevantnoj literaturi. Najprije iznose osnovne podatke o samome dnevniku i njegovu sadržaju, navodeći ga kao važan povijesni izvor. Zatim razjašnjavaju kakav je stav nadbiskup Franjo Kuharić imao o Hrvatskom proljeću i ukazuju na složenost crkveno-državnih odnosa za vrijeme komunističke vlasti u SFRJ.

Mons. Ratko Perić u radu "Nadbiskup Franjo Kuharić kao crkveni orijentir na čelu Biskupske konferencije Jugoslavije (1970. – 1991.)" (195–227) obrađuje teme o kojima se unutar Biskupske konferencije Jugoslavije raspravljalo u vrijeme dok je nadbiskup Kuharić bio njezin predsjednik. Autor ističe da je dvadesettrogodišnje Kuharićevo predsjedničko vodstvo BKJ izraz njegovih upraviteljskih sposobnosti. U radu su obrađene teme poput Stepinčeve kauze, hercegovačkog slučaja, Teološkog društva "Kršćanska sadašnjost" i međugorskog fenomena.

Daniel Patafta u radu "Nadbiskup Franjo Kuharić i proslava 'Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata'" (229–261) opisuje veliki jubilej kojemu je cilj bio jačanje nacionalne svijesti Hrvata u Jugoslaviji, pri čemu je nadbiskup Kuharić bio ključna osoba čitavog projekta. Rad je podijeljen u tri dijela. U prvom se dijelu govori o početku obilježavanja "Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata". U drugom se dijelu obrađuju zbivanja povezana s obilježavanjem jubileja koja su prethodila Nacionalnom euharistijskom kongresu iz 1984. godine. Treći se dio bavi hrvatskim Nacionalnim euharistijskim kongresom održanim u Mariji Bistrici 1984. godine. Autor zaključuje da se jubilejska događanja ne mogu u potpunosti shvatiti ako ne analiziramo život, djelovanje i govore nadbiskupa Kuharića – središnje ličnosti svih jubilejskih slavlja.

"Otajstvo biskupske službe u nastupima sluge Božjega Franje kardinala Kuharića" (263–276) naslov je rada mons. Želimira Puljića u kojem se donosi pregled kardinalovih homilija održanih povodom ređenja trinaestorice hrvatskih biskupa u razdoblju od 1987. do

1997. godine. Autor prikazuje Kuharićev otajstveni pristup biskupskoj službi i samom ređenju. Kardinal Franjo Kuharić u svojim homilijama ističe da biskup treba biti “dobar pastir, brižan nadglednik, otac, brat i prijatelj, tješitelj i poslužitelj”.

Julija Barunčić Pletikosić i Ante Nazor potpisuju rad naslovljen “Uloga kardinala Franje Kuharića kao predvodnika Katoličke crkve u Hrvatskoj u procesu stvaranja hrvatske države i u vrijeme Domovinskog rata“ (277–297). Rad obrađuje djelovanje, stavove i najznačajnije aktivnosti Katoličke Crkve i kardinala Franje Kuharića kao njezina predvodnika u razdoblju stvaranja samostalne hrvatske države i tijekom Domovinskog rata. Kardinalovo je javno djelovanje obuhvaćalo zalaganje za mir, zaštitu ljudskih prava i slobode hrvatskih građana, ekumenske poticaje, skrb za stradalnike Domovinskog rata, mirotnorne napore za prestanak ratnih stradanja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, zalaganje za uspostavu mirnog suživota te promicanje slobode i neovisnosti u novonastalim državama na teritoriju Jugoslavije.

Josip Baloban u radu “Nadbiskup Franjo Kuharić i Crkva u Novom Zagrebu“ (299–324) prikazuje djelovanje kardinala Franje Kuharića usmjereno prema Crkvi s druge strane rijeke Save, u Novome Zagrebu, koja je nastajala i razvijala se u vremenu od šezdesetih do osamdesetih godina prošloga stoljeća. Rad opisuje osnivanje novih župa, novoga dekanata, specifičnosti vjerničkog života i pastoralnog djelovanja u novozagrebačkoj Crkvi. Iznosena su i autorova osobna iskustva u kojima do izražaja dolaze ljudske, svećeničke i biskupske kvalitete nadbiskupa Kuharića. Rad sadrži prilog, tj. govor koji je autor Josip Baloban, tada dekan KBF-a u Zagrebu, održao 2002. godine prigodom komemoracije kardinala Kuharića.

Alojzije Hobljaj u radu “Kardinal Franjo Kuharić i ponovno uvođenje katoličkog vjeronauka u hrvatski odgojno-obrazovni sustav“ (325–351) proučava ulogu koju je kardinal Franjo Kuharić imao pri ponovnom uvođenju katoličkog vjeronauka u hrvatsko školstvo. Autor pritom sagledava cjelokupno razdoblje u kojem je Kuharić vršio službu zagrebačkoga nadbiskupa. Kuharićev je doprinos vidljiv u promicanju crkvene kateheze, poticanju kvalitetne formacije kateheta i vjeroučitelja kroz obnovu studijskih programa, integriranju katedre katehetike u strukturu studija teologije itd.

Stjepan Brebrić potpisuje rad “Nadbiskup Franjo Kuharić i razvoj Kršćanske sadašnjosti“ (353–378). Rad sadrži četiri poglavlja u kojima se istražuje kako je nadbiskup Kuharić načelno i praktično pridonio razvitku Kršćanske sadašnjosti. Prvo poglavlje progovara o počecima i ustanovljenju Kršćanske sadašnjosti. Drugo poglavlje opisuje odnos nadbiskupa Kuharića prema “Centru KS“, treće poglavlje prema Teološkom društvu “Kršćanska sadašnjost“, a četvrto poglavlje prema Kršćanskoj sadašnjosti d.o.o. Autor zaključuje da je nadbiskup Kuharić dao nemjerljiv doprinos razvoju KS-a. Pružao je oslonac i osigurao opstanak te crkvene izdavačke kuće.

Anto Mikić u radu “Nadbiskup Franjo Kuharić kao odgovorni urednik *Glasa Koncila* (1964. – 1970.)“ (379–402) analizira, služeći se arhivskom građom, relevantnom literaturom i sadržajem *Glasa Koncila*, kako se nadbiskup Franjo Kuharić snašao u ulozi odgovornog urednika tog katoličkog lista. Kuharić je bio odgovorni urednik *Glasa Koncila* dok je obnašao službu pomoćnog biskupa zagrebačkog (1964. – 1969.) i apostolskog administratora Zagrebačke nadbiskupije (1969. – 1970.). Rad je podijeljen u tri dijela.

U prvom je dijelu opisano Kuharićevo imenovanje odgovornim urednikom. U drugom su dijelu opisani prijepori nadbiskupa Kuharića i državnih vlasti zbog *Glasa Koncila*, a treći dio obrađuje unutarcrkvene kritike i prijepore.

Branko Murić pridonio je zborniku radom “Nadbiskup Franjo Kuharić i Crkva iz naroda. Pastirski poticaji primjene koncilskog nauka o Crkvi u njegovim javnim nastupima” (403–430). Rad je podijeljen u dva dijela. U prvom je dijelu prikazano kako nadbiskup Kuharić shvaća Crkvu polazeći od Drugoga vatikanskog koncila – njegov je ekleziološki pristup usredotočen na koncilski nauk. Autor dalje progovara o Kuharićevim koncilskim interventima i poticajima narodu. Bio je zahvaćen koncilskim duhom i to je htio vjerno prenositi narodu. Drugi dio rada pruža analizu Kuharićeve isticanja otajstvenih dimenzija podrijetla Crkve i “konstanti” crkvenog navještaja.

Rad “Glavne moralne teme u naučavanju nadbiskupa Franje Kuharića: čovjek, grijeh, nadnaravne kreposti, moralna savjest i moralni zakon” (431–458) doprinos je autorâ Tončija Matulića i Ante Bekavca. U radu su predstavljene temeljne moralne teme kardinalova naučavanja, uzete iz njegovih propovijedi, nagovora i poruka. Kuharić polazi od čovjekove stvorenosti na sliku Božju, što je tema prvog dijela. Zatim se izlaže o njegovu naučavanju o otajstvu grijeha, božanskim krjepostima, moralnoj savjesti i moralnom zakonu. Autori zaključuju da je kardinal vjerodostojno naviještao, razumljivo prenosio i svjedočki živio crkveni moralni nauk.

Tomislav Hačko potpisuje rad “Kardinal Franjo Kuharić i glavne teme božićnih, korizmenih i uskrasnih pastirskih poruka” (459–488). Autor analizira božićne, korizmene i uskrasne pastirske poruke kardinala Kuharića napisane tijekom obnašanja službe zagrebačkog nadbiskupa (1969. – 1997.). Analizirane su pastirske poruke iz *Službenog vjesnika Nadbiskupije zagrebačke* i *Glasa Koncila*. Autor ističe da je cilj kardinalovih pastirskih poruka, njih više od sto trideset, pokazivanje Božje ljubavi prema čovjeku. Kardinal piše o postajama povijesti spasenja, tj. o stvaranju, prvome čovjekovu grijehu, Blaženoj Djevici Mariji, utjelovljenju, tami Velikog petka, Uskrsu, Crkvi i vječnom životu, što su ujedno najvažnije teme njegovih poruka.

Marija Pehar pridonijela je zborniku radom “Mariološko-marijanski sadržaji u propovijedima i govorima zagrebačkog nadbiskupa i kardinala Franje Kuharića” (489–517). Autorica teološki analizira mariološko-marijanske sadržaje iz propovijedi i govora nadbiskupa Kuharića, u kojima je vidljiva njegova osobna marijanska pobožnost, izuzetna pastoralna zauzetost i koncilski mariologija. Autorica zaključuje da je govor o Mariji nezaobilazan dio Kuharićeve pastoralnog opusa. Marija je ona koja usmjerava prema Isusu i pokazuje kako ga nasljedovati. U radu je istaknuta kristološka i ekleziološka usmjerenost Kuharićeve marijanskog štovanja i intimna blizina hrvatskog naroda s Blaženom Djevicom Marijom.

Josip Šimunović i Jelena Lončar potpisuju rad “Kardinal Franjo Kuharić i Caritas Zagrebačke nadbiskupije” (519–538). U radu je prikazano kako se kardinal Kuharić odnosio prema Caritasu Zagrebačke nadbiskupije. Prvo poglavlje govori o osnivanju i pruža kratak povijesni pregled Caritasa Zagrebačke nadbiskupije. Drugo poglavlje obrađuje odnos nadbiskupa Kuharića prema Caritasu u vrijeme kada on dolazi na čelo Zagrebačke nadbiskupije. Treće poglavlje opisuje kako je Kuharić podržavao Caritas Zagrebačke nadbiskupije i koje su djelatnosti te institucije.

Jasna Krista Mijatović u radu “Nadbiskup Franjo Kuharić i posvećeni život” (539–563) analizira, na temelju arhivske građe, kako se nadbiskup Kuharić odnosio prema posvećenom životu. Autorica zaključuje da su najbliži Kuharićevi suradnici bili redovnici i redovnice. Više je redovničkih zajednica doselilo na područje Zagreba i okolice dok je Kuharić obnašao svoju biskupsku službu. Aktivno je sudjelovao u trajnoj formaciji osoba posvećenog života, kroz posjete redovničkim zajednicama, homilije i predavanja.

Franjo Podgorelec potpisuje rad “Značajke duhovnosti koju je promicao kardinal Franjo Kuharić” (565–587). Autor analizira odabrane spise i predstavlja temeljne značajke duhovnosti koju je zagovarao kardinal Kuharić. Opisuje se Kuharićevo poimanje duhovnog života. Promovirao je eshatološku duhovnost, a njegov je moralni sustav usredišten u zapovijedi ljubavi. Kao postkoncilski biskup, razborito je razlučivao i ispravljao tendencije koje nisu bile u skladu s koncilskim učenjem.

Tomislav Markić autor je rada “Kardinal Kuharić i hrvatska inozemna pastva” (589–617). U radu su prikazani brojni pohodi kardinala Kuharića hrvatskoj inozemnoj pastvi, tj. katolicima u iseljeništvu: u Zapadnoj Europi, Sjevernoj i Južnoj Americi, Južnoafričkoj Republici, Australiji i Novom Zelandu. Autor pohode dijeli u dva razdoblja: prvo u vremenu SFR Jugoslavije i drugo tijekom Domovinskog rata. Istaknuto je značenje tih pohoda i podatak da je kardinal Kuharić proveo više od godinu i tri mjeseca posjećujući iseljene Hrvate i njihove potomke.

Tomica Plukavec pridonio je zborniku radom naslovljenim “Nadbiskup Franjo Kuharić i obnova zagrebačke prvostolnice (1970. – 1984.)” (619–642). Autor opisuje zagrebačku katedralu prije obnove, zatim pripreme za njezinu obnovu i početak obnove, a poseban podnaslov posvećuje obnovi unutrašnjosti katedrale. O posvećenosti i zauzetosti nadbiskupa Kuharića za zagrebačku katedralu svjedoči ugrađivanje njegova grba tijekom obnove katedrale, kao znak zahvalnosti za pružanje pomoći i podrške.

Nino Škrabe potpisuje rad “Nadbiskup Franjo Kuharić – sin jaskanskog kraja” (643–651). Autor pruža opis jaskanskog kraja i Jastrebarskog dekanata. Progovara o brojnim, danas u velikoj mjeri nepoznatim duhovnim velikanima jaskanskog kraja. Posebnu pozornost posvećuje blaženom Alojziju Stepincu, a zatim i Franji Kuhariću, oslikavajući osobnu povezanost s njime.

Zbornik radova *Život i djelo kardinala Franje Kuharića* rezultat je napora teologa i povjesničara u osvjetljavanju života i djela kardinala Franje Kuharića – znamenite ličnosti te velikog crkvenog i moralnog autoriteta svoga vremena. Zbornik odlikuje širina obrađenih i pomno odabranih tema. Opsežan je i nezaobilazan izvor za proučavanje lika i djela sluge Božjega Franje Kuharića. Namijenjen je svima koje zanima obrađena tematika, a osobito će biti koristan znanstvenicima, nastavnicima, pastoralnim djelatnicima i studentima. Nadamo se da će ovo vrijedno djelo potaknuti daljnja istraživanja, osobito imajući u vidu iščekivanje beatifikacije kardinala Kuharića.

Josip Anić